

Republika e Kosovës

Komuna e Dragashit

Plani i Veprimit për Barazi Gjinore

2012-2014

Dragash 2012

Të nderuar qytetarë,

Me qëllim të veprimit sa më efektiv dhe efikas në arritjen e Barazisë Gjinore, Komuna e Dragashit, me kënaqësi ofron këtë dokument-Plani i Veprimit për arritje e Barazisë Gjinore. Ky dokument është rezultat i punës

transparente dhe profesionale të grupit punues gjithëpërfshirës në partneritet me komunën tonë.

Dua të shprehi kënaqësinë që komuna e Dragashit është orientuar në planifikimin strategjik në këtë fushë.

Duke parë se me Barazinë Gjinore mund të arrihet mirëqenia e qytetarëve, me këtë dokument do të ndikojmë pozitivisht në përmirësimin e jetës si dhe në rritjen e përkujdesjes ndaj qytetarëve, sidomos të grave dhe të vajzave.

Deri më tani, Komuna e Dragashit nuk e ka pasur një dokument të kësaj natyre, i cili dokument, jam i bindur se do të jetë shumë i rëndësishëm për qytetarët e Dragashit.

Dhe, në fund, dua të theksoj se me aprovimin e këtij dokumenti Plani i Veprimit për Barazi Gjinore, nuk përfundon e gjithë puna jonë, por këtu niset jetësimi i dokumentit si i obligueshëm për periudhën e ardhshme, me të cilin gratë dhe qytetarët tjerë do të shijojnë një jetë më të mirë.

*Kryetari i Komunës,
Salim Jenuzi*

Falënderimet

Hartimi i këtij dokumenti Plani i Veprimit për Barazi Gjinore është bërë me iniciativën dhe përkrahjen financiare si dhe profesionale të Caritasit Zvicëran.

Në hartimin e këtij Planit të Veprimit për Barazi Gjinore janë përfshirë përfaqësuesit e institucioneve komunale, Këshilltarë të Kuvendit Komunal, të organizatave joqeveritare, të komuniteteve, të grupeve të grave, të OJQ-ve Stars, Iniciativa e Grave, Dora Dorës, të organizatës ndërkombëtare Caritas-i Zvicëran dhe të Misionit të OSBE-së në Kosovë. Të gjithë së bashku, dhanë një kontribut në definimin e çështjeve dhe adresimin e nevojave për intervenim në nivel të komunës, nëpërmjet këtij Plani të Veprimit.

Për këtë arsye Komuna e Dragashit shpreh mirënjohje të thellë për të gjithë që ishin përfshirë në procesin e hartimit të Planit të Veprimit, në veçanti ndaj Caritas-it Zvicëran dhe shoqatës së gruas Dora Dorës, për përkushtimin dhe ndihmën e tyre në realizimin e këtij dokumenti.

Për kontributin e dhënë falenderohet konsulentja z.Luljeta Vuniqi – Drejtoresha e Qendrës Për Studime Gjinore.

Shkurtesat

- KK Kuvendi Komunal
- OJQ Organizata joqeveritare
- ZBGJ Zyra e barazisë gjinore
- DKA Drejtoria Komunale e Arsimit
- DKSH Drejtoria Komunale e Shëndetësisë
- QPS Qendra për punë sociale
- MPMS Ministria e Punës dhe Mirëqenjes Sociale
- KM Këshilli monitorues
- QRAP Qendra rajonale për aftësime profesionale
- CEDAW Konferenca Evropiane për Luftimin e Dhunës ndaj Gruas

Përmbajtja:

Fjala përshëndetëse e Kryetarit të Komunës	3
Falenderimet	5
Shkurtesat	5
Përmbajtja	6
Kapituli i I (Hyrje).....	7
1.1Konteksti	7
Korniza ligjore ndërkombëtare dhe kombëtare, komunale.....	8
Mekanizmat institucionale për arritjen e barazisë gjinore.....	8
Qëllimi dhe objektivat e hartimit të Planit të Veprimit për Barazi Gjinore.....	8
Procesi i hartimit të Politikës dhe Planit të Veprimit, metodologjia.....	9
Kapituli i II	
Objektivat dhe strategjitë për promovimin e barazisë gjinore 2012-2014.....	11
Edukimi.....	11
Punësimi.....	12
Shëndetësia.....	13
Të drejtat e grave dhe dhuna në familje	14
Vendimmarrja.....	15
Kapituli i III	
Formimi i mekanizmit monitorues	16
Koordinimi	16
Shkëmbimi i informacionit	16
Tabela e Planit Operacional	17

Kapituli i I

Hyrje

Dokumenti i Planit Komunal të Veprimit ka për qëllim realizimin dhe ushtrimin e të drejtave të barabarta të të dy gjinive duke u përqëndruar në sigurimin e pjesëmarrjes së barabartë të grave në pajtim me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Dihet se mungesa e barazisë gjinore, shpesh ngadalëson zhvillimin dhe demokratizimin e shoqërisë si në planin afatshkurtër, poashtu edhe në planin afatgjatë. Gjithashtu, pabarazia gjinore krijon joefikasitet në ndarjen e punës, si në familje ashtu edhe në shoqëri, e në këtë mënyrë ajo kontribuon në varfërimin e njerëzve.

Plani i Veprimit i Komunës së Dragashit për Barazi Gjinore do të mundësojë përfshirjen dhe zbatimin e çështjeve gjinore në politikën, programet dhe iniciativat për zhvillimin e Komunës, për ta fuqizuar rolin e gruas drejt zhvillimit ekonomik e social, si dhe të integritimit në familjen Evropiane.

Komuna e Dragashit, bazuar në nevojat dhe çështjet specifike të grave, është duke treguar interesim dhe përkushtimin për integrimin dhe fuqizimin e grave në të gjitha sferat e jetës. Përmes këtij Plani të Veprimit trevjeçarë, me synim që të ketë vazhdimësi të bashkëpunimit dhe partneritetit të institucioneve lokale me ato joqeveritare dhe joformale, të rrisin pjesëmarrjen e gruas në jetën ekonomike, politike dhe shoqërore, duke e ngritur cilësinë e shërbimeve shëndetësore dhe ngritjen e kapaciteteve të grave në fushat e me prioritet.

1.1 Konteksti

“Kur çështjet e barazisë gjinore nuk trajtohen në mënyrë të duhur, kjo do të thotë se rrezikohet rreth 50 % e popullsisë që të përjashtohet nga qasja në shërbime dhe informacione në të cilat kanë të drejtë. Nëse vazhdon një pabarazi e tillë, do të dëmtonte edhe përpjekjet e Kosovës për të arritur një zhvillim ekonomik të qëndrueshëm, pasi jo vetëm që nuk do shfrytëzohet potenciali i plotë i popullsisë së vendit, por arritjet nuk do t'i gëzojnë njëllor të gjitha grupet shoqërore.”

Me iniciativën e grave nga shoqëria civile, grave në politikë dhe fusha tjera dhe me përkrahjen e organizatave dhe institucioneve ndërkombëtare, në Kosovë janë krijuar poliika, ligje dhe mekanizma institucionale për arritjen e barazisë. Në këtë drejtim, me mbështetjen e UNIFEM-it është hartuar Plani i parë Akcional për Arritjen e Barazisë Gjinore të Kosovës. Ky dokument ka ofruar udhërrëfimin e të kuptuarit të çështjes gjinore dhe promovimin e mekanizmave legale për barazinë gjinore dhe promovimin e mekanizmave legale për bazasinë në shumë fusha të jetës: politike, ekonomike, kulturore, të sigurisë dhe sociale. Ky dokument propozon krijimin e mekanizmave ligjor dhe institucional të cilat më vonë janë përfshirë në Ligjin e Kosovës për Barazi Gjinore. Këtu parashihet krijimi i mekanizmave institucionale në nivelin qëndror dhe lokal, respektivisht themelimi i Zyrave për Barazi Gjinore, si dhe themelimi i Agjencionit për Barazi Gjinore pran zyrës së Kryeministrit.

Ligji për Barazi Gjinore i Kosovës sanksionon barazinë ndërmjet meshkujve dhe grave, por në praktikë shpeshherë, gratë nuk i gëzojnë të drejtat e barabarta në krahasim me burrat. Kjo pabarazi është e evidente në shumë fusha të jetës, por më e theksuar është në

sferën e arsimit, ekonomisë, të përfshirjes në vendimmarrje, të qasjes në shërbime cilësore shëndetësore, punësim si dhe në realizimin e të drejtës së të jetuarit pa frikë nga dhuna.

Sa i përket nivelit kombëtar, pas aprovimit të Programit për Arritjen e Barazisë Gjinore, nuk kemi të dhëna që tregojnë qartë rezultatet e arritura në fushat kryesore për arritjen e barazisë gjinore. Poashtu, deri më tani nuk është përcaktuar grupi monitorues për implementimin e këtij dokumentit, aandaj edhe realizimi i objektivave të përcaktuara me këtë Program ende nuk monitorohet.

Bazuar në identifikimin e nevojave dhe prioriteteve në këtë fushë u shtrua nevoja për hartimin e programit strategjik me objektiva specifike, indikatorë dhe mekanizma monitorues për matjen e përmbajtjes së tyre, institucionet dhe individë si bartës të aksionave / aktiviteteve, si dhe të burimeve financiare dhe afatet për realizimin e tyre.

1.2 Korniza ligjore ndërkombëtare, kombëtare dhe komunale

Hartimi i këtij Plani të Veprimit është bazuar në dokumentet ndërkombëtare, me të cilat rregullohen çështjet e të drejtave të grave si dhe pjesëmarrja e barabartë e grave dhe burrave në ndërtimin e shoqërisë. Nga ato më kryesore i veçojmë:

- Konventat Ndërkombëtare (CEDAW),
- Platforma e Pekingut,
- Rezoluta 13 25 të KB
- Ligji për Barazi Gjinore i Kosovës
- Programi i Kosovës për Arritjen e Barazisë Gjinore

1.3 Mekanizmat institucionale për arritjen e barazisë gjinore

- Agjencioni për Barazi Gjinore / ZKM
- Plani i Veprimit për Partneritet Evropian / PVPE
- Institucioni i Ombudspersonit-Njësia për Barazi Gjinore
- Zyrtaret/ët për Barazi Gjinore në Ministri
- Këshilli Ndër-ministror për Barazi Gjinore
- Sektori për Çështje Gjinore -Ministria Administrimit të Pushtetit Lokal
- Zyrtare Komunale për Barazi Gjinore

1.4 Qëllimi dhe objektivat e hartimit të Planit të Veprimit për Barazi Gjinore

Plani i Veprimit i Komunës së Dragashit ka për qëllim të sigurojë pjesëmarrjen e barabartë të grave dhe burrave në jetën sociale, ekonomike, shëndetësore e politike, të krijojë mundësi të barabarta për të gëzuar të gjithat të drejtat e tyre dhe për të vënë në shërbim potencialet e tyre individuale, në dobi të shoqërisë.

Qëllimi i Planit të Veprimit është të kontribuojë në arritjen e Barazisë Gjinore në Komunën e Dragaashit, në respektimin e të drejtave të barabarta të grave dhe të burrave në realizimin e nevojave dhe kërkesave të tyre sipas standardeve ndërkombëtare që garantojnë barazinë gjinorë.

Me këtë dokument synohet që të:

- a) Analizohet gjendja aktuale e grave dhe burrave,
- b) Identifikohen mundësitë e përfshirjes së grave në jetën shoqërore dhe në shërbime përkatëse institucionale
- c) Jepen rekomandime për mënyrën e ndikimit dhe qasjes në shërbime dhe në zgjidhjen e problemeve
- d) Përcaktohet buxheti për arritjen e synimeve të përcaktuar me këtë plan të veprimit si një mekanizëm për arritjen e Barazisë Gjinore në Komunën e Dragashit.

1.5 Procesi i hartimit të Planit të Veprimit

Metodologjia

Hartimi i Planit të Veprimit Komunal për Barazi Gjinore ka filluar në vitin 2010, si rekomandim dhe rezultat i tryezave të rrumbullakëta të mbajtura me grupet e grave, lidhur me të drejtat e grave dhe realizimit të drejtave të tyre në komunën e Dragashit.

Nevoja për të pasur një Plan të Veprimit Komunal – dita ditës është dëshmuar, ndërsa përkrahja institucionale është bërë e evidente në fillim të vitit 2011, kur edhe ka nisur procesi i punës rreth hartimit të këtij Plani të Veprimit. Janë organizuar dy tryeza të rrumbullakëta dhe dy punëtori, në të cilat janë identifikuar fushat kryesore që duhen të adresohen me këtë strategji për Barazi Gjinore.

Gjithashtu është bërë analiza gjithëpërfshirëse si dhe radhitja e problemeve sipas rëndësisë në fushat problemore.

Plani i Veprimit është bazuar në Programin e Kosovës për arritjen e Barazisë Gjinore¹, në Ligjin mbi Barazin Gjinore², në Konventat Ndërkombëtare (CEDAW)³, Platformën e Pekingut⁴, Rezolutën 13 25 të KB⁵.

Për hartimin e këtij dokumenti është formuar një grup i punës, i përbërë nga përfaqësues i grupeve të grave, nga përfaqësues institucional, përfaqësues të Policisë, të QPS-së, nga shoqëria civile (OJQ-të), asambleistë të partive në pozitë dhe opozitë, nga gra dhe burra, nga përfaqësues të etnive të ndryshme rural dhe urban, nga donatorët Caritas Swiss, nga përfaqësues të OSBE-së dhe organizatës joqeveritare të grave Dora Dorës, si organizator kryesor i këtyre punëtorive.

Tryezat dhe punëtoritë gjatë fazës përgatitore i kanë shërbyer synimit për gjithëpërfshirje të faktorëve relevant, kompetent dhe strukturor që prezantojnë fushat e synuara. Elaborimi i problemeve dhe çështjeve më aktuale në sferën e barazisë gjinore, identifikimit të qëllimeve kryesore, objektivave specifike përmes planifikimit me pjesëmarrje

¹ Programi i Kosovës për Arritjen e Barazisë Gjinore-2008-2013, aprovuar nga Qeveria e Kosovës në vitin 2006

² Ligji për Barazi Gjinore, e aprovuar nga Kuvendi i Kosovës në vitin 2004

³ Konventa mbi Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas, e aprovuar në mbledhjen e përgjithshme të Kombeve të Bashkuara -1979- e cila i obligon të gjithë shtetet që ta inkorporojnë në ligjet e tyre

⁴ Konferenca e IV Botërore për Gratë 1995-në Peking – ku definohen dhe deklarohen të drejtat e grave si të drejtat e njeriut dhe ku kërkohet barazia e grave dhe l burrave në mbarë botën

⁵ Rezoluta 13 25 e Kombeve të Bashkuar e aprovuar më 31 tetor 2000 – rregullon çështjet e grave, mrojtjen e tyre gjatë konflikteve të armatosura dhe të krizës

aktive në grupe punuese dhe plenare, kryesisht përmes kornizës logjike dhe veglave të saj të planifikimit, është metodologjia e cila është përdorur gjatë hartimit të këtij plani.

Gjatë procesit të punës në punëtori është bërë përpjekje të përfshihen ato sfera të synuara, në të cilat më së shumti reflektohet nevoja e ndërhyrjes komunale me politikën përkatëse në mënyrë institucionale, me qëllim të përmirësimit të jetës së grave në këtë komunë.

Procesi i hartimit të Plani të Veprimit Komunal për arritjen e barazisë gjinore është mbështetur dhe ka ndjekur qasjen e pjesëmarrjes gjithëpërfshirëse të akterëve relevant të fushave dhe duke u bazuar në dokumente, legjislacion dhe programe egzistuese Kosovare.

Në këtë dokument strategjik janë identifikuar pesë fusha me prioritet, të cilat duhen trajtuar nga komuna e Dragashit, shoqëria civile, mediet, donatorët vendorë dhe ndërkombëtarë:

- **Edukimi**
- **Shëndetësia**
- **Të drejtat e grave dhe dhuna në familje**
- **Ekonomia dhe punësimi dhe**
- **Vendimmarrja.**

Për realizimin e këtij dokumenti strategjik komuna do të ndërmerr veprimet në vijim:

- Formimi i mekanizmave monitorues nga sektoret relevant, sipas fushave përkatëse të adresuara në këtë dokument,
- Ofrimi i shërbimeve dhe realizimi i detyrave të përcaktuar për secilin objektiv,
- Sigurimin e mjeteve financiare komunale si dhe ofrimin e bashëpunimit dhe partneritet me organizata dhe donatorë vendor dhe ndërkombëtar, të interesuar për mbështetje financiare në sferën e çështjeve gjinore.

Kapituli i II.

2.1 Objektivat dhe strategjitë për promovimin e barazisë gjinore 2012-2014

Qëllimet kryesore të secilës fushë: Edukimi, Shëndetësia, Ekonomia dhe Punësimi, Të drejtat e grave - dhuna në familje dhe Vendimmarrja janë zbërthuar me objektivat specifike, me të cilat realisht pritet arritja e barazisë gjinore. Për secilin objektiv janë planifikuar aktivitete përkatëse, duke i përcaktuar bartësit për ndërmarrjen e këtyre aktiviteteve, afatet kohore, treguesit e aktiviteteve, burimet financiare si dhe është përcaktuar buxheti i nevojshëm për implementimin e aktiviteteve.

2.2 Arsimi

Objektivi strategjik: Sigurimi i qasjes së grave dhe vajzave në arsim cilësor

Nën-objektivi

2.2.1 Rritja e numrit të vajzave që vazhdojnë shkollimin fillor, të mesëm dhe të lartë

Nën-objektivi

2.2.2 Ngritja e vetëdijës së prindërve për rëndësinë e arsimit të vajzave sidomos të komunitetit goran dhe boshnjak, si dhe për vajzat me nevoja të veçanta, për dukuritë negative dhe zvogëlimi i numrit të martesave të hershme të vajzave

Nën-objektivi

2.2.3 Ngritja e çerdhes për fëmijë

Sipas publikimit “Gratë dhe burrat në KOSOVE” të Entit Statistikor të Kosovës⁶ – “Në Kosovë, analfabetizmi është çështje e moshës, e vendbanimit dhe e çështjes gjinore. Pos kësaj, braktisja e shkollës nga fëmijët e të dy gjinive është e lartë. Në vitin 2007/2008 kemi një rritje për 21% tek vajzat sa i përket braktisjes së shkollimit, krahasuar me vitin 2006/2007.

Egzistojnë dallime evidente sa i përket vijimit të shkollimit në mes të fëmijëve nga viset urbane dhe ato rurale, dhe gjithashtu në mes të meshkujve dhe femrave. Në përgjithësi, shkallën më të ulët të vijimit të shkollimit, e kanë fëmijët në viset rurale, krahasuar me bashkëmoshatarët e tyre në viset urbane. Gjithashtu, është evidente se femrat pas moshës 14 vjeçare me një numër të konsiderueshëm e ndërrprejnë shkollimin e mëtejshëm.

Gjatë shqyrtimit të problematikës së braktisjes së shkollës nga ana e vajzave që vijnë shkollimin fillor dhe të mesëm, është theksuar se kjo dukuri vazhdon të jetë shqetësuese në përgjithësi, por në veçanti e theksuar është tek komuniteti **goran dhe boshnjak**. Kështu, në pjesët e komunës, të banuara me këtë komunitet, problematika e shkollimit e vajzave është ende e theksuar.

⁶ Gratë dhe Burrat në KOSOVE-Enti I Statistikës së Kosovës botuar më nëntor 2011

Bazuar në Entin Statistikor dhe Informatorin Gratë dhe Burrat 2010 - në përgjithësi, si meshkujt ashtu edhe femrat e moshës 15 vjeçare e më shumë, në viset rurale kanë shkallë më të ulët të vijimit të shkollimit, krahasuar me bashkëmoshatarët e tyre në viset urbane. Në të dy viset, urbane dhe rurale, femrat e moshës 5- 14 vjeçare vijojnë shkollimin më shumë se meshkujt, por në moshat më të rritura, meshkujt vijojnë shkollimin më tepër se femrat.

Është shqetësues fakti se statistikat e përditësuara të ndara në baza gjinore nuk janë aplikuar, kështu që kjo na vështirëson pasqyrimin e faktimit të kësaj dukurie.

Ende është e evidente investimi i familjeve në djem para se sa në vajzat e tyre, për sa i përket edukimit të tyre për shkaqe të ndryshme, si ato ekonomike, por dhe të mentalitetit, në bazë të të cilit vetëm investimi në djem është investim që shpaguehet për prindër me që vajzat martohen në “derë të huaja” .

Në fushën e arsimimit të vajzave ende vazhdon anashkalimi i tyre apo mospërfillja e barazisë kur kemi të bëjmë me favorizimin e arsimimit të djemve. Kjo dukuri është e theksuar në familje me shumë fëmijë dhe me kushte ekonomike të dobëta, kur përcaktimi për investimin e shkollimit të djemëve është më i “shpaguar” për prindë. Kjo qasje dhe mungesa e politikave dhe veprimeve konkrete në adresimin e kësaj dukurie, e cila paraqet dhe sfidon avansimin e vajzave të reja, në këtë mënyrë cenon qasjen e barabartë në arsimim si e drejtë themelore njerëzore.

Nevoja kahmotsme e grave të punësuar dhe të fëmijëve të cilëve nënat angazhohen me punë për ngritjen e një çerdhe në komunën e Dragashit është më se e arsyeshme dhe do të kishte ndikuar në rritjen e punësimit të grave- nënave në sektorin public dhe private.

2.3 Shëndetësia

Objektivi strategjik: Përmirësimi i shëndetit të grave dhe vajzave dhe ngritja e cilësisë së shërbimeve shëndetësore preventive

Nën-objektivi

2.3.1 Ngritja e vetëdijës së grave vajzave për vizita të rregullta shëndetësore preventive, vizita tjera (rrezikut të kancerit të gjirit, mitrës), si dhe shëndeti reproduktiv për gratë dhe vajzat

Në Komunën e Dragashit shërbime mjekësore ofrohen në Qendrën Kryesore të Mjekësisë Familjare dhe në ambulanca që funksionojnë në fshatrat më të mëdha të Opojës dhe Gorës. Nga përvojat dhe praktikat e deritanishme⁷, nga shërbimet mjekësore që më së shpeshti janë kërkuar nga grate dhe vajzat, janë kryesishtë raste të situatave urgjente dhe në raste shumë më të rralla janë të evidentuara raste të vizitave të rregullta preventive.

Mungesa e vizitave të rregullta ndikon që sëmundjet e grave sidomos ato gjinekologjike të jenë shumë të përhapura, sidomos ato të kancerit të mitrës dhe kancerit të gjirit, të cilat në të shumtën e rasteve zbulohen vonë. Kjo sidomos është e theksuar tek grate në viset rurale, ku vetëdija dhe mundësitë për të bërë vizita preventive është shumë e ulët.

Në aspektin e shëndetit riprodhues-nënat, të cilat nuk kanë mundësi për ta ushtruar të drejtën e planifikimit të familjes, përkundër të drejtës që e kanë sipas ligjit, në një masë të madhe ndikon dhe cenon mirëqenjen e përgjithshme shëndetësore të gruas. Numri i lartë i martesave të hershme para moshës tetëmbdhjetë vjeçare të legalizuara dhe të peregjistruara është ende i theksuar.⁸ Ky fakt në mënyrë të drejtpërdrejt rrezikon shëndetin e vajzave të

⁷ Nga debate gjatë hartimit të këtij Plani të Veprimit

⁸ Nga debate gjatë hartimit të këtij Planit të Veprimit

reja, si në aspektin fizik, ashtu edhe në atë mendor. Mosfunksionimi i shërbimeve të këshillimoreve për gra dhe vajza të reja, mungesa e qasjes në shërbime shëndetësore për shkak të mungesës së transportit public janë ndër problemeve që janë theksuar gjatë debateve për hartimin e këtij Plani të Veprimi.

2.4 Te drejtat e grave dhe dhuna ne familje

Objektivi strategjik : Promovimi i të drejtave të barabarta të grave dhe dhuna në familje

Nën-objektivi

2.4.1 Zbatimi dhe monitorimi i Ligjit kundër dhunës në familje

Nën-objektivi

2.4.2 Ngritja e vetëdijës rreth dhunën në familje

Nën-objektivi

2.4.3 Mbështetja e infrastrukturës për mbrojtjen dhe integrimin e viktimave të dhunës në familje

Nën-objektivi

2.4.4 Vetëdijësimi i grave për të drejtën e trashëgëmisë dhe të pronësisë

Gratë e moshave dhe prejardhjeve të ndryshme janë në rrezik nga lloje të ndryshme të dhunës. Përjetimi i dhunës ndikon në masë të madhe në shëndetin fizik dhe mendor.

Dhuna në baza gjinore merr forma të dhunës psikologjike e fizike dhe manifestohet më shpesh në format e dhunës në familje. Sipas të të dhënave të siguruar nga Policia e Kosovës-Drejtoria për Krime të Rënda⁹ del se nga numri i përgjithëm në vitin 2009, 81 % janë raste të dhunës ndaj femrës dhe kjo përqindje krahasuar me vitin 2008 është në rritje për 2 %. Poashtu, duke u bazuar në statistikat e Stacionit **Policor të Dragashit**- rezulton se rastet e raportuara të dhunës në familje në vitin 2011 ishin kryesisht ndaj gruas dhe në të shumtën e rasteve dhunuesit ishin burrat –bashkëshortët apo ndonjë anëtar tjetër i familjes. Prej 26 rasteve të paraqitura në Polici - 18 janë Shqiptarë dhe 8 janë të komunitetit Goranë. Ky tregues i rasteve të raportuara në Policinë e Kosovës mund të shumëzohet me shumë raste tjera që asnjëherë nuk raportohen edhe pse në fakt janë të natyrës së veprës penale, të sanksionuar me ligjet egzistuese penale. Gjithashtu, nga Qendra për punë sociale në Dragash për vitin 2011 raportohen 5 raste të dhunës në familje, të gjitha këto janë rastet të kryera ndaj gruas.

Në ofrimin e shërbimeve psikosociale, në komunën e Dragashit, për momentin vetëm Qendra për punë sociale është duke përkrahur dhe ofruar shërbime psihosociale për viktimat e dhunës në familjes, ndërsa nuk ka shërbime alternative të shoqërisë civile.

Zbatimi, monitorimi dhe vetëdijësimi për Ligjet egzistuese, aktet nënligjore dhe mekanizmat institucionale që e parandalojnë dhe sanksionojnë dhunën ndaj gruas, është një prej objektivave të Politikës Komunale për arritjen e Barazisë Gjinore dhe të këtij Plani Operativ të Komunës së Dragashit.

⁹ Nga Enti Statistikor i Kosovës "Gratë dhe Burrat e KOSOvës" 2011

2.5 Punësimi

Objektivi strategjik : Fuqizimi ekonomik dhe rritja e punësimit të grave në Komunën e Dragashit

Nën-objektivi

2.5.1 Rritja e numrit të grave të punësuar

Nën-objektivi

2.5.2 Rritja e numrit të grave në inicimin dhe udhëheqjen e bizneseve të vogla

Nën-objektivi

2.5.3 Promovimi dhe zhvillimi i bizneseve të vogla

Në Dragash, Në Zyrën e punësimit ¹⁰ prej numrit të përgjithshëm 4736 të punëkërkesve të regjistruar 2153 janë femra. Nga ky numër i femrave të regjistruar të pakualifikuar (me shkollë fillore) janë 2085 femra, gjysëm të kualifikuar janë gjithësej 2 femra, me kualifikim trevjeçarë (shkolla e mesme trevjeçare) janë 6 femra, me shkollë të mesëm të kryer janë 57 femra, me shkollim të lartë është vetëm 1 femër, me fakultet të kryer janë 2 femra. Kemi njohuri se, në këtë numër janë përfshirë edhe gra, të cilat merren me ndonjë aktivitet apo janë të përfshira në ndonjë veprimtari prodhuese familjare, por janë ende në evidencën e kësaj Zyre për punësim, sepse në këtë mënyrë mund të humbin beneficionet, sikurse që është statusi i shfrytëzuesit të asistencës sociale, etj.

Sa i përket grave të përfshira në punësimin publik si shërbyes civil në Komunën e Dragashit - në Administratën Komunale prej numrit të përgjithshëm të punësuarve 115 janë të punësuar vetëm 12 gra, e që nënkupton 10,43% të grave të angazhuar në administratën komunale. Në sektorin e Arsimit - prej numrit të përgjithshëm 503, vetëm 30 janë femra, që nënkupton se 5,9% janë femra të punësuar në këtë sektor. Të punësuar në sektorin e Shëndetësisë prej numrit të përgjithshëm 97, vetëm 21 janë të gjinisë femrore, që lenë të nënkuptohet se 21,6% gra janë të përfshirë në fushën e Shëndetësisë. Ky disbalancë gjinorë në punësim publiko civile, jep të mendohet për një disfavorizim të gjinisë femrore krahas gjinisë mashkullore.

Papunësia dhe disbalanci gjinorë në angazhimin e fuqisë punëtore publike janë më se tregues për paraqitjen e nevojës për ofrimin e rikualifikime dhe aftësimeve profesionale sipas nevojës dhe kërkesave të tregut të punës.

Kur përmenden gratë, natyrisht se gjithmonë mendohet edhe për ato gra që kanë nevoja të veçanta. Përkushtimi në trajtimin e kësaj kategorie duhet të adresohet përmes politikave komunale të intervenimit, me qëllim të integrimin të tyre në të gjitha sferat e jetës.

¹⁰ Statistikat e muajit shkurt 2012 nga Programi I SIMP

2.6 Vendimmarrja

Objektivi strategjik : Pjesëmarrja e barabartë e grave dhe burrave në vendimmarrje në të gjitha fushat e jetës

Nën-objektivi

2.6.1 Zbatimi dhe monitorimi i Ligjit mbi Barazinë Gjinore

Nën-objektivi

2.6.2 Nxitja e grave për pjesëmarrje në vendimmarrje

Nën-objektivi

2.6.3 Fuqizimi i njësisë për të drejtat e njeriut në komunë (aktualisht i zyrës për barazi gjinore)

Qasja e barabartë e grave dhe burrave në pushtet, vendimmarrje dhe udhëheqje në të gjitha nivelet është parakusht i domosdoshëm për funksionim të demokracisë në një shtet. Gjatë debateve me grupet e grave dhe me pjesëmarrësit në hartimin e Planit të Veprimit për Barazinë Gjinore është theksuar se vendimmarrja edhe në familje është e determinuar me pozitën e gruas/ me edukimin e saj/ me vendin ku jeton (qytet apo fshat). Në të shumtën e rasteve ndodhë që kur meren vendimet për harxhimin e parave, për çështjen e martesave të flëmijëve, të migrimit të familjes, etj., në familje fjala kryesore është e burrit.

Pjesëmarrja e gruas në vendimmarrje në viset rurale është e influencuar edhe me qasjen e dobët në informacione dhe në dije. Izolimi social i grave nuk u mundëson edhe qasjen e mirëfilltë të tyre informacione lidhur me të drejtat e tyre.

Sipas Entit Statistikor të Kosovës për vitin 2009¹¹ numri i të punësuarve në poste udhëheqëse nëpër komuna krahasuar me atë të burrave, për vende menaxheriale ishte 22% krahas 78 %, ndërsa për poste të larta ishte 12 % gra krahas 88 % të burrave.

Ky mosbalancim në suaza Kosovare është i pranishëm edhe në nivelin e Komunës së Dragashit. Ndonëse është arritur një përparim në përfshirjen e grave në politikë përmes kuotës së inkuadrimin të 30% në ligjin zgjedhor, ku si rrjedhojë kemi 30% gra në Parlament dhe rrjedhimisht në asamblenë komunale të Dragashit kemi 8 gra nga numri i përgjithshëm 27 të asambleistëve. Në Kosovë, respektivisht në komunën e Dragashit ende ka ngecje në këtë drejtim sidomos në integrimin dhe përfshirjen e grave nga viset rurale.

Kjo dëshmohej më së miri me atë se në komunën e Dragashi- prej 9 Drejtorëve të drejtorive, nuk ka asnjë grua. Në Komitetin për Politikë dhe Financa (i cili komitet është edhe më i rëndësishëm), prej numrit të përgjithshëm vetëm një është femër. Ky mosballancim përcillet edhe në komisionet tjera të Kuvendit Komunal.

Drejtorë të shërbimeve publike nuk ka grua (psh. Asnjë shkollë në komunën e Dragashit nuk menaxhohet nga grua. Në këtë kontekst, është e evidente se niveli i ulët i përfaqësimit të grave në strukturat vendimmarrëse është tregues i faktit se aspiratat dhe nevojat e grave nuk janë të përfaqësuara dhe se gratë kanë pak mundësi për të nxitur politika që adresojnë problemet e grave, përfshirë edhe pabarazinë gjinore apo të përmirësojë statusin dhe rolin e tyre në zhvillimin ekonomik, social të komunës.

Përmes këtij Plani të Veprimit, Komuna e Dragashit synon, veç tjerash, të përmirësojë përfshirjen e çështjeve gjinore në politikat publike dhe të ndihmojë në ndërrmarrjen e hapave konkret në drejtim të arritjes së barazisë gjinore në të ardhmen.

¹¹ Gratë dhe Burrat në KOSOVË-nëntor 2011

Kapituli III.

Implementimi dhe monitorimi

3.1 Formimi i mekanizmit monitorues

Mbikëqyrja dhe monitorimi i realizimit të aktiviteteve dhe përmbushja e qëllimeve kryesore të përshkruara në këtë dokument do t'i takon Këshillit Monitorues (KM), të formuar nga rradhet e bartësve të aktiviteteve. Në këtë Këshillë do të jenë përfaqësues edhe të institucioneve lokale qeveritare dhe joqeveritare.

3.2 Koordinimi

Këshilli monitorues do të jetë funksional edhe në aspektin e informimit dhe koordinimit të ndërsjellë, lidhur me zhvillimin e aktiviteteve dhe programeve të parapara në dokument, duke ofruar në këtë mënyrë garancione për mospërsëritje të programeve të njejta apo të keqmenaxhimit të mjeteve financiare. Koordinimi i punëve mes organeve komunale, donatorëve dhe organizatave joqeveritare është funksioni themelor i KM. Këtë do të bëjë përmes raporteve periodike, komunikimit mbi çështjet që kërkojnë reagime të shpejta për ta përmirësuar efikasitetin në realizimin e e dokumentit të aprovuar.

3.3 Shkëmbimi i informacionit

Këshilli Monitorues do të shërbejë si një burim i informacionit midis organeve komunale, donatorëve dhe organizatave joqeveritare. KM do të ofrojë qasjen në realizimin e aktiviteteve të planifikuara dhe do të përcaktojë rezultatet relevante të arritura.

3.4 Monitorimi dhe vlerësimi

KM do të identifikojë, monitorojë dhe vlerësojë progresin e realizimit të objektivave të përcaktuara, duke u bazuar në treguesit/indiktorët të vendosur në Planin e Veprimit. Në këtë drejtim KM do të publikojë të dhënat dhe vlerësimet e projekteve të realizuar dhe ato në procesin e realizimit, duke i publikuar çdo katër muaj. Raportet e publikuara do t'i dorëzohen Kryesuesit të Kuvendit Komunal për ta bërë transparente për vendimmarrësit dhe për krahasimin e këtij dokumenti strategjik. Pas kësaj, raportet do të publikohen në web faqen e komunës së Dragashit në linkun e veçantë.

Republika Kosova

Opština Dragaš

Akcion Plan za Rodnu Ravnopravnost

2012-2014

Dragaš 2012

Poštovani građani,

U cilju blagovremenog i efikasnog delovanja u postizanju rodne ravnopravnosti, Opština Dragaš vam sa zadovoljstvom nudi dokument- Akcioni Plan za postizanje rodne ravnopravnosti. Ovaj dokument je rezultat profesionalnog i transparentnog rada stručnih radnih grupa u saradnji sa našom opštinom.

Želim izraziti zadovoljstvo jer se Opština Dragaš opredelila za strateško planiranje u ovoj oblasti.

Pošto se rodnom ravnopravnosti može osvariti dobrobit građana, ovim dokumentom u pozitivnom smislu utičemo na poboljšanje života i jačanje brige za kvalitetniji života građana, posebno žena i devojaka.

Do sada Opština Dragaš nije imala dokument ovakve prirode, te sam uveren da će ovaj dokument biti vrlo važan za građane Dragaša. I, na kraju, želim naglasiti da usvajanjem ovog dokumenta Akcioni plan za rodnu ravnopravnost, naše aktivnosti ne prestaju, zapravo započinjemo sa provođenjem obaveza iz akcionog plana, koje će omogućiti da žene i ostali građani u narednom periodu uživaju novi, bolji život, te uvek biti u svemu jednaki i sretnije živeti.

*Predsednik Opštine
Salim Jenuzi*

Izrazi zahvalnosti

Upućujemo izraze zahvalnosti Švajcarskom "Caritasu", koji je inicirao te finansijski i stručno podržao, izradu dokumenta Akcioni plan za rodnu ravnopravnost.

U izradi ovog plana bili su uključeni predstavnici lokalnih institucija, opštinski savetnici, predstavnici etničkih zajednica, ženskih grupa, NVO "Stars", NVO "Ženska Inicijativa" NVO "Dora-Dores", te međunarodna organizacija Švajcarski "Caritas" koji su zajedničkim naporima doprineli definisanju stanja i potreba za intervencije na opštinskom nivou, uz korištenje ovog plana.

Zbog toga Opština Dragaš zražava duboku zahvalnost za sve uključene u izradi ovog Akcionog Plana, posebno Švajcarskom "Caritasu" i udruženju žena "Dora Dores", za njihovo zalaganje i pomoć pruženoj u izradi ovog dokumenta.

Ujedno se zahvaljujemo i konsultantkinji g. Ljuljeti Vunići- Direktorici Centra za Rodne Studije.

Skraćenice korištene u tekstu:

- SO Skupština Opštine
- NVO Nevladina organizacija
- KRR Kancelarija za rodnu ravnopravnost
- ODO Opštinski direktorij za obrazovanje
- CRS Centar za socijalni rad
- MRS Ministarstvo za rad i socijalna pitanja
- RCSO Regionalni centar za stručno obrazovanje
- CEDAW Evropska konferencija za borbu protiv nasilja nad ženama
- NO Nadzorni odbor

Sadržaj

Poštovani građani.....	25
Izrazi zahvalnosti.....	27
Sadržaj.....	28
Poglavlje I	
Uvod.....	29
1.1 Kontekst.....	29
1.2 Međunarodni, državni i opštinski pravni okviri.....	30
1.3 Institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti.....	30
1.4 Svrha i ciljevi izrade Akcionog plana za rodnu ravnopravnost.....	31
1.5 Proces izrade Akcionog plana sa metodologijom izrade.....	31
Poglavlje II	
2.1 Ciljevi i strategija za promovisanje rodne ravnopravnosti 2012-2014.....	33
2.2 Obrazovanje.....	33
2.3 Zdravstvo.....	35
2.4 Prava žena i nasilje u porodici.....	36
2.5 Zapošljavanje.....	37
2.6 Odlučivanje.....	38
Poglavlje III	
3.1 Uspostavljanje mehanizama za nadgledanje.....	40
3.2 Koordinacija.....	40
3.3 Razmena informacija	40
3.4 Tabela operativnog plana.....	41

Poglavlje I.

UVOD

Ovaj dokumentat Opštinskog Akcionog Plana ima za cilj ostvarivanje i provođenje jednakih prava oba pola sa naglaskom na osiguranju ravnopravnog učešća žena u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava. Poznato je da nedostatak rodne ravnopravnosti često usporava razvoj i demokratizaciju društva, kako kratkoročno, tako i na dugoročnom planu. Takođe, neravnopravnost polova stvara neefikasnost u podeli rada u porodici, i u društvu kao celini, što doprinosi osiromašenju naroda. Akcioni Plan za rodnu ravnopravnost Opštine Dragaš će olakšati uključivanje i provođenje rodne ravnopravnosti u politike, programe i inicijative za razvoj opštine, u jačanju uloge žene u privrednom i društvenom razvoju, te njene uloge u integracionim procesima u porodicu evropskih država. Opština Dragaš, na osnovu stanja i specifičnih potreba žena, pokazuje interes i predanost integraciji i osnaživanju žena na svim područjima života. Ovaj trogodišnji Akcioni Plan bi u kontinuiranoj saradnji i partnerstvu lokalnih institucija vlasti sa neformalnim i nevladinim organizacijama doprineo sudelovanju žena u privrednim, društvenim i političkim aktivnostima, te obezbedio kvalitetnije zdravstvene usluge i jačao kapacitete žena na značajnim područjima života.

1.1 Kontekst

“Kad se problemi rodne ravnopravnosti ne tretiraju na ispravan način to podrazumeva da je 50% stanovništva onemogućeno u pristupu uslugama i informacijama na koje imaju pravo. Ako bi se u praksi nastavilo sa provođenjem nejednakosti to bi štetilo nastojanjima Kosova da postigne održiv privredni razvoj, jer ne samo da neće biti iskorišten potpuni potencijal stanovništva zemlje, nego ni sve društvene grupe neće pojednako uživati u ostvarenom napretku”.

Na inicijativu žena iz civilnog društva, žena u politici i drugih oblika društvenog organizovanja, a uz podršku međunarodnih organizacija i institucija Kosova uspostavljene su politike, zakoni i institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti. U tom smislu, uz potporu UNIFEM-a sačinjen je prvi nacrt Akcionog Plana za postizanje rodne ravnopravnosti na Kosovu. Ovim dokumentom je dat značaj u razumevanju roda i pravnih mehanizama promocije rodne ravnopravnosti. Promovisani su zakonski mehanizmi ravnopravnosti u mnogim oblastima života: političkoj, privrednoj, kulturnoj te socijalnoj sigurnosti. Dokumentat je predlagao stvaranje pravnih i institucionalnih mehanizama, koji su kasnije uvršteni u Zakon o rodnoj ravnopravnosti Kosova, što uključuje stvaranje institucionalnih mehanizama na državnom i lokalnom nivou, odnosno osnivanje Kancelarije za rodnu ravnopravnost, te osnivanje Agencije za rodnu ravnopravnost pri Kabinetu Premijera.

Zakon o ravnopravnosti među polovima na Kosovu propisuje jednakost između muškarca i žene, ali u praksi, često, žene ne uživaju jednaka prava kao muškarci. Ova razlika je izražena na mnogim područjima života, a najveća je na području obrazovanja, privrede, u aktivnom učešću donošenju odluka, u pristupu kvalitetnim zdravstvenim uslugama i u ostvarivanju prava na život bez straha i nasilja.

Što se tiče republičkog nivoa, provođenje Programa za postizanje rodne ravnopravnosti među polovima ne postoje podaci, koji jasno ukazuju na postignute rezultate na ključnim područjima za ravnopravnost među polovima. Isto tako, do sada, nije ustanovljena radna grupa, koja bi pratila provođenje ovog programa, zbog čega, ni realizacija ciljeva ovog programa nije vrednovana na pravi način.

Bazirajući se na identifikovanim potrebama i prioritetima sa ovog područja, ukazala se želja za razvojem strateških programa sa specifičnim ciljevima, parametrima i mehanizmima praćenja i vrednovanja njihovih sadržaja, od institucija i pojedinaca, koji će provoditi te aktivnosti, te finansijska sredstva i vreme za njihovu realizaciju.

1.2 Međunarodni, republički i lokalni pravni okviri

Priprema Akcionog Plana se temelji na međunarodnim dokumentima, kojima se regulišu pitanja ženskih prava i ravnopravno sudelovanje žena i muškaraca u izgradnji društva, a kao najvažnije se pominju:

- Međunarodne konvencije (CEDAW)
- Pekingška platforma
- Rezolucija UN 1325
- Zakon o Rodnoj Ravnopravnosti Kosova
- Program za Ostvarivanje Rodne Ravnopravnosti Kosova

1.3 Institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti

- Agencija za ravnopravnost polova / ARP
- Akcioni plan za Evropsko partnerstvo
- Institucija Ombudsmana-Odsek za rodnu ravnopravnost
- Službe za rodnu ravnopravnost pri ministarstvu
- Međuministarska veća pri ministarstvu za rodnu ravnopravnost
- Sektor za rodnu ravnopravnost-Ministarstvo za administraciju i lokalnu samoupravu
- Opštinski službenik za Rodnu Ravnopravnost

1.4 Svrha i ciljevi izrade Akcionog Plana za rodnu ravnopravnost

Akcioni plan Opštine Dragaš je namenjen obezbeđivanju ravnopravnog učešća žena i muškaraca na društvenom, privrednom i političkom polju delovanja, kako bi se stvorile jednake mogućnosti za uživanje svih prava i čime bi bili iskorišteni svi individualni potencijali u dobrobit celokupnog društva.

Cilj Akcionog Plana je da doprinese postizanje jednakosti među polovima u Dragašu, u poštovanju jednakih prava za žene i muškarce u zadovoljenju svojih potreba i zahteva, prema međunarodnim standardima, koji garantuju ravnopravnost.

Ovaj dokument ima za cilj:

- a) analizirati trenutnu situaciju žena i muškaraca
- b) identificirati mogućnosti uključivanja žena u društveni život i službe, prvenstveno u institucijama
- c) da predlozima i preporukama dođe do načina za uticaj na službe u rešavanju problema
- d) pripremiti proračun za postizanje ciljeva utvrđenih u ovom Akcionom Planu, kao jedan od mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Dragaš

1.5 Proces izrade akcionog plana

Metodologija

Izrada nacrtu Opštinskog Akcionog Plana za rodnu ravnopravnost je započela u 2010 godini, kao rezultat preporuka sa održanih okruglih stolova ženskih grupa, u vezi prava žena i ostvarivanju njihovih prava u opštini Dragaš.

Potreba za posedovanje opštinskog Akcionog Plana se dokazuje i raste svakodnevno, što je dalo vidljive rezultate početkom 2011 godine, kada je uz institucionalnu podršku započeo proces rada na pripremi Akcionog Plana. Na dva organizovana okrugla stola i dve radionice su identificirana glavna područja, kojima se treba baviti u ovoj strategiji rodne ravnopravnosti. Takođe je sačinjena sveobuhvatna analiza i procena važnosti problema u različitim problematičnim sferama.

Akcioni Plan proističe iz Programa za dostizanje rodne ravnopravnosti Kosova¹², iz Zakona o Rodnoj Ravnopravnosti¹³, osnova Međunarodnih Konvencija (CEDAW)¹⁴, Pekingške Platforme¹⁵, te Rezolucije UN 13-25¹⁶.

¹² Program Kosova za postizanje rodne radnopravnosti za period 2008-2013-te godine, prihvaćen je od strane Kosovskih vlasti 2006-te godine.

¹³ Zakon o rodnoj ravnopravnosti, prihvaćen od strane Kosovskog Parlamenta, 2004-te godine.

¹⁴ Konvencija za eliminisanje svih oblika diskriminacije nad ženama, prihvaćena na opštem skupu Ujedinjenih Nacija 1979-te godine, koja obavezujuća za sve države da usklade sve svoje zakone sa ovom konvencijom.

Za potrebe priprema ovog dokumenta formirana je radna grupa sastavljena od predstavnika ženskih grupa, predstavnika institucija, predstavnika policije, pravosuđa, Centra za socijalni rad, civilnog društva (NVO Stars), odbornika stranaka vlasti i opozicije, od žena i muškaraca predstavnika različitih etničkih grupa iz gradskih sredina i ruralnih područja, predstavnika donatora projekta Švajcarskog Caritasa, te sa nevladinom organizacijom žena Dora-Dores, kao glavnim organizatorom tih radionica.

Okrugli stolovi i radionice su u priprema fazi imali za cilj uključiti relevantne faktore kompetentnih, strukturalno zastupljenih predstavnika za ciljana područja. Identifikacija i evidentiranje problema u trenutnom stanju po pitanjima rodne ravnopravnosti, identifikovanje ključnih i specifičnih ciljeva kroz aktivno sudelovanje u okviru radnih grupa i zajedničke sednice, uglavnom u logičkom okviru i okviru planiranih sredstava, je metodologija korištena za vreme projektovanja ovog plana.

Tokom rada u radionicama uložen je napor da se radni procesi usmere na ciljana područja, u kojima se najviše odlikavaju potrebe za intervencijom opštinskih institucija, da posebnim politikama institucionalno doprinesu poboljšanju života žena ove opštine.

Proces izrade Akcionog Plana za postizanje rodne ravnopravnosti na nivou opštine podržan je aktivnim pristupom i učešćem svih relevantnih aktera, sa svih područja, bazirajući se na dokumentima, zakonodavstvu i postojećim programima na Kosovu.

U ovom strateškom dokumentu je identifikovano pet prioriternih područja koja trebaju biti u fokusu Opštine Dragaš, civilnog društva, medija, lokalnih i međunarodnih donatora:

- **Obrazovanje**
- **Zdravstvo**
- **Prava žena i nasilje u porodici**
- **Privreda i zapošljavanje**
- **Odlučivanje**

U ostvarivanju ovog strateškog dokumenta opština će pokrenuti sledeće aktivnosti:

- Uspostavljanje mehanizama za nadgledanje sačinjenih od relevantnih faktora u skladu sa područjima adresiranim u ovom dokumentu
- Pružanje usluga i realizacija zadataka utvrđenih za svaki cilj
- Pružanje finansijske podrške, saradnja i partnerstvo sa lokalnim i međunarodnim donatorskim organizacijama koje su zainteresovane za finansijsku podršku na području rodne ravnopravnosti.

¹⁵ IV Svjetska Konvencija za žene 1995-te u Pekingu na kojoj su definisane deklaracije o ženskim, te ljudskim pravima i gde se zahteva ravnopravnost između muškaraca i žena u celom svetu.

¹⁶ Rezolucija 13-25 Ujedinjenih Nacija, prihvaćena 31-og oktobra 2000-te kojom se regulišu pitanja žena, zaštita tokom ratnih konflikata i kriza.

Poglavlje II.

2.1 Ciljevi i strategije promovisanja rodne ravnopravnosti 2012-2014

Najvažniji ciljevi svakog područja: obrazovanje, zdravstvo, privreda i zapošljavanje, prava žena i nasilje u porodici, prava u donošenju odluka podjeljeni su specifičnim podciljevima. kojima se realno očekuje postizanje rodne ravnopravnosti. Za svaki cilj planirane su i definisane relevantne aktivnosti, nosioci i rokovi za obavljanje tih aktivnosti, pokazatelji nivoa tih aktivnosti, te finansijski resursi i definisan proračun određen za njihovo izvođenje.

2.2 Obrazovanje

Strateški cilj: Dostupnost kvalitetnog obrazovanja za žene i devojke

Podcilj 2.2.1

Povećati broj devojaka koje nastavljaju osnovno, srednje i visoko obrazovanje

Podcilj 2.2.2

Podizanje svesti roditelja o značaju obrazovanja devojaka, posebno bošnjačke i goranske zajednice, osobe sa posebnim potrebama, informisanje o negativnim pojavama, i sprečavanje ranih udaja.

Podcilj 2.2.3

Izgradnja obdaništa za decu

Prema publikaciji "Žene i muškarci na Kosovu" kosovskog zavoda za statistiku¹⁷ - "Na Kosovu, nepismenost je stvar starosne dobi i sredine. Osim toga, prekid školovanja dece oba pola je visoka. U 2007/2008 imamo 21% više devojčica koje su prekinule školovanje u odnosu na 2006/2007.

Postoje očite razlike u pogledu obrazovanja između dece iz ruralnih i urbanih područja, kao i između muškaraca i žena. Sveukupno, najniža razina obrazovanja, je kod dece u ruralnim sredinama, u poređenju s njihovim vršnjacima u urbanism sredinama. Također, očito je da devojk nakon dobi od 14 godina u značajnijem

¹⁷ "Žene I Muškarci na Kosovu"- Zavod za Statistiku Kosova-objavljen novembra 2011-te

broju prekidaju dalje obrazovanje. premda je u svim sredinama broj devojaka veći od muškaraca u pohađanju školovanja od 5-14 godina.

Pri razmatranju problema prekidanja školovanja devojaka u pohađanju osnovnog i srednješkolskog obrazovanja istaknuto je, kako će ovaj fenomen i dalje biti uznemirujući u celini, a posebno izražen kod Goranske i Bošnjačke zajednice .

Na temelju informacija Statističkog zavoda, Informatora žene i Muškarci u 2010-oj, u celini i muškarci i žene u dobi od 15 godina imaju niži stepen obrazovanja u ruralnoj sredini, u poređenju sa svojim vršnjacima u urbanim područjima, premda je u svim sredinama broj devojaka veći od muškaraca u pohađanju školovanja od 5-14 godina.

Osnovni cilj obrazovanja podrazumeva prilagođavanje obrazovanja tržištu rada. Za ostvarenje ovog cilja postoji potreba za konkretnim infrastukturalnim promenama, jer obezbeđenje puteva i adekvatnog prevoza je veoma važno za devojke iz ruralnih sredina.

I dalje je vidljiv fenomen, kada je u pitanju ulaganje u obrazovanje da sinovi imaju prednost u odnosu na kćeri, zbog različitih razloga kao što su ekonomski, a i zbog mentaliteta. Još vlada mišljenje da je ulaganje u obrazovanje sinova daleko isplativije za roditelje jer su kćeri za "tuđu kuću". Ova pojava naročito je izražena u porodicama slabijih ekonomskih mogućnosti i sa većim brojem dece, gde su muška deca u smislu obrazovanja favorizovana u odnosu na žensku decu. Ovakva svatanja i nedostatak konkretne politike i aktivnosti u rešavanju ovog fenomena, predstavljaju izazov za društvo, kako bi mladim devojkaama bio obezbeđen jednak pristup obrazovanju, kao jednom od osnovnih ljudskih prava.

Potreba zaposlenih majki i dece kojoj majke rade za izgradnju obdaništa naglašena je već duže vremena u opštini Dragaš-te je izgradnja obdaništa vrlo neophodna jer bi se uticalo na povećanost zaposlenja žena i njihovo veće angažovanje u privatnoj-kućnoj radinosti kao i u javnom sektoru.

2.3 Zdravstvo

Strateški cilj: Unaprediti zdravlje žena i devojaka, te podići nivo i kvalitet preventivnih zdravstvenih usluga

Podcilj 2.3.1

Podizanje svesti kod žena i devojaka za redovne preventivne i ostale zdravstvene kontrole, (opasnosti raka dojke i materice) , i poboljšanje reproduktivnog zdravlja za žene i devojke.

U Opštini Dragaš pružaju se zdravstvene usluge u Glavnom Centru Porodične Medicine, i ambulantama, koje funkcioniraju u većim selima Opolja i Gore. Iz dosadašnjeg iskustva i prakse u pružanju zdravstvenih usluga žena i devojaka najčešće traženih, uglavnom su to hitni slučajevi, a retkost je njihova preventivna poseta zdravstvenim ustanovama.

Neredovna zdravstvena kontrola utiče na povećanje broja obolelih žena osobito od ginekoloških obolenja, među kojima je veliki broj slučajeva raka dojke i materice, koji se većinom kasno dijagnosticiraju. Ova problematika je naročito izražena kod žena iz ruralnih planinskih sredina, gde je svest o potrebi redovnih zdravstvenih kontrola niža, a mogućnost za redovne preventivne kontrole znatno umanjena.

Sa aspekta zdravlja- reproduktivnosti-majke, koje ne mogu da ostvare svoje pravo u planiranju porodice, uprkos tome da im to zakon omogućava, u velikoj meri to utiče na njeno blagostanje. I dalje je primetan veliki broj ranih udaja pre navršenih 18 godina koje su legalizovane i neregistrovane. Ova činjenica direktno ugrožava zdravlje mladim devojkaama kako na fizičkom tako i na mentalnom aspektu. Nefunkcionisanje savetnih usluga, nedostatak pristupa zdravstvenih savetovaništima (zbog nedostatka javnog prevoza), i teške ekonomske situacije su problem kojima se suočavaju žene, navedeno je tokom debate u izradi Akcionog Plana.

Nedostatak sanitetskih vozila za potrebe hitnih intervencija je jedan od otežavajućih faktora, kojim su izrazito pogođene žene, pogotovo u trudnoći i neposredno pred porođaj.

Organizovanje i pružanje adekvatnih i pravovremenih medicinskih usluga je jedna od najvažnijih institucionalnih obaveza, koja se može ispuniti planiranjem odgovarajućih aktivnosti. Dostizanjem ovog cilja, stanje u kojem je današnja žena, će se znatno popraviti, na dobrobit porodice i društva u celini.

Sa te strane, Akcioni Plan nudi pozitivan uticaj na poboljšanje zdravlja i života žena Dragaške opštine.

2.4 Prava žena i porodično nasilje

Strateški cilj: Promovisanje jednakih prava žena, nasilje u porodici

Podcilj 2.4.1

Provođenje i praćenje provođenja zakona protiv nasilja u porodici

Podcilj 2.4.2

Podizanje svesti o nasilju u porodici

Podcilj 2.4.3

Podrška infrastrukturama, za zaštitu i integraciju žrtava nasilja u društvu

Podcilj 2.4.4

Osveščavanje žena o naslednom i imovinskom pravu

Žene svih starosnih grupa i porekla su u opasnosti izlaganja različitim oblicima nasilja, a preživljeno nasilje izrazito utiče na fizičko i mentalno zdravlje žrtve.

Rodno zasnovano nasilje, koje ima višestruke forme fizičkog i psihičkog zlostavljanja često se manifestira u obliku nasilja u porodici.

Prema podacima dobivenim od Kosovske Policije-Sektora za teška krivična dela je vidljivo da se tokom 2009-te godine, od ukupnog broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici 81% slučajeva odnosio na nasilje nad ženama, pri čemu je ovaj postotak u poređenju sa 2008-om godinom uvećan za 2%. Takođe izveštaj Regionalnog centra za teški kriminal u Gnjilanu govori o znatnom povećanju broja prijavljenih slučajeva nasilja u porodici. U Policijskoj Stanici u Dragašu tokom 2011godine većina prijavljenih slučajeva žrtava nasilja je nad ženama i vecinom slučajeva nasilnici su muškarci -muževi ili drugi članovi porodice.Od 26 prijavljenih slučajeva u Policiji -18 su Albanci, 8 je Goranske zajednice.

Ovaj prikaz prijavljenih slučajeva u Policiji možemo umnožiti sa mnogo drugih slučajeva koji nikad nisu prijavljeni i ako su prekršaji koji su sankcionisani postojećim zakonima za prekršaje.Takođe ,iz Centra za Socialni rad u Dragašu za 2011 godinu prijavljeno je 5 slučajeva nasilja u porodici is vi ti slučajevi su nasilje nad ženom. najveći broj slučajeva ne prijavljuje se institucijama, konkretno ne Kosovskoj policijskoj službi.

U pružanju psihosocijalnih usluga u opštini Dragaš trenutno su institucionalne usluge, Centar za socijalni rad, ali nema alternativnih usluga od nevladinih organizacija.

Provođenje, praćenje primene postojećih zakona i podzakonskih akata, povećanje svesti o postojanju tih zakona i institucionalnih mehanizama, kojima se sprečava i sankcioniše nasilje u porodici jedan je od ciljeva Akcionog Plana opštine Dragaš. Dakle, bazirajući se na činjenici da se slučajevi ovih oblika nasilja u većini slučajeva ne prijavljuju institucijama, stvara se potreba za jačanjem civilnog društva, kao alternative ili druge opcije za identifikovanje slučajeva nasilja u porodici, prvenstveno nasilja nad ženama.

2.5 Zapošljavanje

Strateški cilj: Ekonomsko jačanje i povećanje broja zaposlenih žena u opštini Dragaš

Podcilj 2.5.1

Povećati broj zaposlenih žena

Podcilj 2.5.2

Povećanje broja žena, koje osnivaju i vode mala porodična preduzeća

Podcilj 2.5.3

Promocija i razvoj malih preduzeća

Prema podacima Centra za zapošljavanje u Dragašu je registrovano 4736 osoba, od kojih je 2153 žena. Od ovog broja njih 2085 je sa završenom osnovnom školom-bez kvalifikacije, polukvalifikovane su 2 žene, sa kvalifikacijom tri godine srednje škole je 6, sa završenom četiri godine srednjom školom 57, sa višom školom je 1, sa univerzitetskim obrazovanjem 2 žene. U ovom prikazanom broju su i žene koje se bave nekom proizvodnjom, ali su i dalje prijavljene u Centar za zapošljavanje da ne bi izgubili neke beneficije, kao što je socialna pomoć itd. U opštinskoj administraciji u Dragašu, ukupno je zaposleno 115 osoba od kojih je 12 žena što podrazumeva 10,43% žena je uključeno u Opštinsku administraciju. U obrazovanju od ukupnog broja zaposlenih, kojih je 503, samo je 30 žena, što znači 5,9%, U zdravstvu od ukupno 97 zaposlenih, samo je 21 broj žena što znači 21,6%. Ovaj rodni disbalans u zapošljavanju u javnim institucijama jasno pokazuje na inferiornu poziciju žena u odnosu na muškarce, tako da socialno učešće žena u ovoj opštini je na niskoj razini. Zapošljavanje ženskih osoba je otežano smanjenom ponudom slobodnih radnih mesta. Mnogo žena je ostalo nekvalifikovano čime je znatno umanjena mogućnost njihovog zapošljavanja. Naročito je izražen problem zapošljavanja ženskih osoba starijih od 35 godina koje tržište rada karakteriše kao "stare" za posao, tako da, većina njih bude izuzeta iz konkursne procedure za slobodna radna mesta. Zbog svega toga je neophodno ponuditi mogućnosti za prekvalifikaciju i stručno osposobljavanje u zavisnosti od zahteva sa tržišta rada uz

istovremeno stimulisanje zapošljavanja ženskih osoba, koje su na ove načine osposobljene za rad. Stvaranje povoljne klime za rast proizvodnih kapaciteta postojećih preduzeća i otvaranje novih osobito u poljoprivrednoj proizvodnji i preradi, kao i u turizmu, jedna je od realnih mogućnosti za ekonomsko jačanje žena u ovoj opštini. Ekonomska politika orjentisana na pružanju prednosti preduzećima, koja su u vlasništvu žena i kojima upravljaju žene će omogućiti njihovu afirmaciju u smeru postizanja rodne ravnopravnosti.

Naročito je otežano zapošljavanje žena sa posebnim potrebama (žene sa ograničenim sposobnostima) zbog čega treba iznaći načine za njihovo zapošljavanje odnosno ovu kategoriju lica treba pomoću posebnih opštinskih politika i intervencija, tretirati tako da se omogući njihova integracija u sve sfere društva i života.

2.6 Odlučivanje

Strateški cilj: Ravnopravno učešće žena i muškaraca u donošenju odluka u svim oblastima života

Podcilj 2.6.1

Provođenje i praćenje Zakona o rodnoj ravnopravnosti

Podcilj 2.6.2

Podsticanje žena da učestvuju u donošenju odluka

Podcilj 2.6.3

Pojačanje jedinice za ljudska prava (kancelarija za rodnu ravnopravnost) u Opštini

Jednakost među ženama i muškarcima na vlasti, jednakost u donošenju odluka i upravljanju u svim sferama je važan preduslov za funkcionisanje demokratije u jednoj državi.

Tokom debate u okviru ženskih grupa i sa drugim učesnicima u pripremi dokumenta "Akcioni Plan za postizanje rodne ravnopravnosti" je naglašeno da je za donošenje odluka u okviru porodice učešće žena, među ostalim, zavisi od njenog položaja /obrazovanja/ mesta u kom živi (selo ili grad). U većini slučajeva, prilikom donošenja odluka o trošenju kućnog budžeta u različite svrhe, kod udaje i ženidbe dece, migracije članova porodice i slično tome, ključno je mišljenje muškarca.

Učešće žena u donošenju odluka u ruralnim područjima je pod uticajem smanjenog pristupa u informacijama i obrazovanju. Socijalna izoliranost žena u ovom slučaju ne dozvoljava odgovarajući pristup informacijama o njihovim pravima.

Prema podacima Zavoda za Statistiku Kosova za godinu 2009 u svim opštinama odnos zaposlenih na rukovodećim mestima je 22% žena prema 78%

muškaraca, dok je ta nesrazmera na visokim pozicijama još veća tj. na njima je 12% žena i 88% muškaraca.

Ova disproporcija u zastupljenosti u Kosovskim okvirima je takođe primetna i na opštinskom nivou u Dragašu . Iako je evidentan napredak u učešću žena unutar političkih procesa kroz kvotu od 30% prema izbornom zakonu broj delegiranih žena Opštinskoj Skupštini u Dragašu, premda je povećan broj žena učešćem u politici da bi se postigla ta kvota od 30% u izbornom zakonu, što kao rezultat imamo 30% žena u Parlamentu što rezultira da u Opštinskom Odboru u Dragašu od ukupnih odbornika 27, 8 je broj žena u Odboru. Međutim ima još nedostataka u pogledu uključivanje žena sa ruralnih sredina.

Ovo nam svedoči da u Opštini Dragaš-od 9 direktora Direktorata nema nijedna žena u tom postu. Osim toga ,u Odboru za politiku i financie od ukupnog broja uključena je samo jedna žena, i ovaj debalans je prisutan i u drugim odborima pri Opštini.

Ni jedna žena nije direktor u javnim službama (npr. nijedna se škola u opštini Dragaš ne upravlja od žene).

U tom kontekstu je evidentno da niska zastupljenost žena u strukturama odlučivanja ukazuje na činjenicu da težnje i potrebe ženskog dela populacije nisu predstavljene na adekvatan način, odnosno da žene imaju manju mogućnost za promovisanje politika, koje su adresirane na probleme žena, uključujući tu i rodnu neravnopravnost, te poboljšanje njihovog statusa i uloge u društvenoekonomsko i socijalnom razvoju opštine.

Preko ovog Akcionog plana, Opština Dragaš u budućnosti, između ostalog, ima za cilj poboljšati uključivanje rodne ravnopravnosti u javne politike i pomoći u provođenju konkretnih koraka prema postizanju rodne ravnopravnosti.

Poglavlje III.

Provođenje i praćenje

3.1 Uspostavljanje mehanizama za nadgledanje

Nadgledanje i praćenje aktivnosti u ispunjavanju ključnih ciljeva navedenih u ovom dokumentu pripadaju Nadzornom Odboru (NO), koji je formiran iz redova nosilaca aktivnosti. U ovom telu će takođe biti i predstavnici lokalnih, vladinih i nevladinih institucija.

3.2 Koordiniranje

Nadzorni Odbor će biti funkcionalan i u smislu informisanja i koordiniranja razvoja aktivnosti i programa iz dokumenta, čime se na taj način garantuje neponovljivost u izvođenju istih programa ili loše upravljanje finansijskim sredstvima. Koordinacija rada između lokalnih vlasti, donatora i nevladinih organizacija je bitna funkcija NO, što će se ostvarivati kroz periodične izveštaje, komunikacijom o stanjima, koja zahtevaju brzu reakciju, kako bi se poboljšala efikasnost u realizaciji prihvaćenih dokumenata.

3.3 Razmena informacija

Nadzorni odbor će poslužiti kao izvor i posrednik u prenosu informacija između lokalnih vlasti, donatora i nevladinih organizacija. NO će omogućiti pristup provođenju planiranih aktivnosti i relevantno proceniti postignute rezultate.

3.4 Praćenje i ocenivanje

NO će identificirati, pratiti i vrednovati napredak u ispunjenju postavljenih ciljeva bazirajući se na parametrima/indikatorima zacrtanim u Akcionom Planu. U tom pogledu NO će objavljivati podatke i procene provedenih projekata i projekata u realizaciji, izveštavanjem svakih 4 meseca. Objavljeni izveštaji će biti dostavljeni predsedniku Skupštine Opštine, da bi bili transparentni donosiocima odluka i svima koji daju podršku ovom strateškom dokumentu. Osim toga, isti izveštaji će posebnim linkom biti publikovani na web stranici Opštine Dragaš.

Republic of Kosovo

Dragash Municipality

Action Plan For Gender Equality 2012-2014

Dragash 2012

Honored citizens,

Aiming a more efficient activity towards Gender Equality, Dragash Municipality offers with pleasure this document - Action Plan for the Achievement of the Gender Equality. This document is a result of a transparent and professional work of the comprehensive working group in partnership with our municipality.

I would like to express my pleasure that Dragash municipality is oriented towards strategic planning in this field.

Being aware that through Gender Equality the wellbeing of citizens can be achieved, with this document we will influence positively in the improvement of livelihood as well as in the increase of the care for citizens, especially for women and girls.

So far, Dragash municipality has not had a document of this kind, a document that I am convinced that will be very important for the citizens of Dragash.

And, in the end, I would like to stress that with the approval of this document Action Plan for Gender Equality, does not end our work, but here starts the vitalization of the document as a binding one for the future period, by which women and other citizens will enjoy a better life.

The Mayor, Salim Jenuzi

Appreciation!

Drafting of the document Action Plan for Gender Equality was done with the initiative and financial and professional support of Swiss Caritas.

In drafting of this Policy and Action Plan for Gender Equality were involved representatives of the municipal institutions, members of the Municipal Assembly, members of NGOs, different communities, women's groups, members of NGOs "STARS", "WOMENS INITIATIVE" , "Dora Dorës", members of the international organization Swiss "Caritas" and of OSCE in Kosovo, who have contributed together on defining the women's issues and addressing the needs for intervention on municipal level through this plan.

On this occasion, Dragash Municipality expresses the appreciation to all parties involved in the process of drafting the Action Plan especially to Swiss Caritas and to the women's organization Dora Dorës for their commitment and help on the attainment of this document.

For her contribution, special thanks go to the consultant Ms. Luljeta Vuniqi – Director of the Center for Gender Studies.

Abbreviations

- Mun Municipality
- NGO Non Governmental Organization
- GEO Gender Equality Office
- MED Municipal Education Directorate
- CSW Center for Social Work
- MLSW Ministry of Labor and Social Welfare
- MC Monitoring Council
- RCVT Regional Center for Vocational Training
- CEDAW Committee on the Elimination of Discrimination Against Women

Contents

Honored
Citizens.....49
Appreciation.....51
Contents.....52
Chapter I53
Introduction.....53
 1.1 Discussion.....53
 1.2 International, national and municipal legal framework.....54
 1.3 Institutional Mechanism for the Achievement of the Gender Equality55
 1.4 Aim and the objectives of the draft of the Action Plan for Gender Equality.55
 1.4 Process of draft of the Action Plan.....56

Methodology.....56
Chapter II.....57
 2.1 Objectives and Strategy for promotion of gender equality 2012-2014.....58
 2.2 Education.....58
 2.3 Employment.....59
 2.4 Health.....60
 2.5 Women’s rights and domestic violence.....61
 2.6 Decision Making.....62
Chapter III.....63
 Implementation and monitoring63
 3.1 Establishment of the monitoring mechanism.....63
 3.2 Coordination.....63
 3.3 Exchange of information.....63
 3.4 Monitoring and evaluation.....64

Chapter I

Introduction

The document of the Action Plan aims the realization and exercise of the equal rights for both genders focusing on the equal participation of women, in compliance with international standards of human rights. It is known that the lack of the gender equality often slacks up the development and democratization of the society both in the short-term and long-term plans. Also, gender inequality creates inefficacy in the job distribution both in the family and in the society and thus contributing on poverty of people.

The Action Plan for Gender Equality of Dragash Municipality will enable the inclusion and implementation of gender issues in the policies, programs and initiatives for municipality's development, to strengthen women's role toward economic and social development as well as the integration into the European family.

Dragash Municipality, based on the needs and specific women's issues is showing an interest and commitment for integration and strengthening of women in all aspects of life. Through this three years Action Plan, aiming to have continuity in the cooperation and partnership with local institutions, nongovernmental and informal organizations to increase women's participation in economic, political and social life, enhancing the quality of health services and capacity building of women in the fields with priority.

1.1 Discussion

“When gender equality issues are not treated in a proper way, it means that 50% of the population is risked to be excluded from the access in the services and information that they are eligible. If there is continued such an inequality ,it will endanger Kosovo's efforts to achieve a sustainable development ,thus the full potential of the population is not used ,also the achievements will not be enjoyed equally by all groups of the society.”

With the women's initiative by the civil society, women in politics and in other fields and with the support of the international organizations and institutions, in Kosovo there are created policies, laws and institutional mechanisms for the achievement of the equality. In this direction, with the support of UNIFEM, there is drafted The First Action Plan for the attainment of the Gender Equality in Kosovo. This document has offered the guidelines for the understanding of the gender issue and for the promotion of legal mechanism for the equality in many fields of life: politics, economy, culture, security and social life. This document proposes the creation of legal and institutional mechanisms, which later have been included in Kosovo's Law on Gender Equality, where is foreseen the creation of institutional

mechanisms in the central and local level, respectively the establishment of the Agency for Gender Equality in the Prime Minister's office.

Kosovo's Law on Gender Equality sanctions the equality between men and women, but in the practice often women don't enjoy equal rights comparing with men. This equality is evident in many fields of life, but it is stressed more in the field of education, economy, inclusion in decision making, access to the health services, employment and realization of the right to live without a fear from violence.

As for the international level, after the approval of the Program for Achievement of the Gender Equality, we don't have data that would clearly indicate result achieved in the main fields for gender equality attainment. Also, so far, there is not established the monitoring group for implementation of this document, thus the realization of the objectives determined by this Program still are not being monitored.

Based on the identification of the needs and priorities in this field, there was presented the need to draft a strategic program with specific objectives, indicators and monitoring mechanism for the measurement of their content, of the institutions and individuals as bearers of the actions/activities, as well as of the financial resources and the timeframes for their realization.

1.2 International, national and municipal legal framework

Draft of this Action Plan is based on the international documents by which are regulated issues of women's rights as well as equal participation of women and men on building up the society. Some of those documents are:

- International Convention (CEDAW),
- Beijing's Platform,
- UN Resolution 13 25
- Kosovo's Law on Gender Equality
- Kosovo's Program for Achievement of the Gender Equality

1.3 Institutional Mechanism for the Achievement of the Gender Equality

Gender Equality Agency /PMO

- Action Plan for European Partnership / APEP
- Ombudsperson Institution – Gender Equality Unit
- Ministry’s Gender Equality Officials
- Inter Ministerial Committee for Gender Equality

Gender Issues Sector – Ministry for Administration of Local Governance

1.4 Aim and the objectives of the draft of the Action Plan for Gender Equality

Action Plan of Dragash Municipality aims to ensure the equal participation of women and men in social, economic, health and politics life, to create equal opportunities to enjoy all their rights and to put on service their individual potentials to the benefit of the society.

The Aim of the Action Plan to contribute on the achievement of the Gender Equality in Dragash Municipality, respect of the equal rights of women and men for the attainment of their needs and requests according to the international standards that guarantee gender equality.

This document aims to:

- a) Analyze the actual state of women and men
- b) Identify possibilities of women’s inclusion in social life and in the respective institutional services
- c) Give recommendations for the way of influencing and access in the services and in problem solving
- d) To define the budget to achieve the aims determined by this Action Plan as a mechanism for Gender Equality attainment in Dragash Municipality

1.5 Process of draft of the Action Plan

Methodology

The draft of the Municipal Action Plan has started in 2010 as a recommendation and result of round tables held with women's group with regard to women's rights and realization of their rights in Dragash Municipality.

The need to have an Action Plan - has been proved and the institutional support is evident in the beginning of 2011 when there started the work process on the drafting of this Policy and Action Plan. There were organized two round tables and workshops where were identified main fields that need to be addressed with this strategy for Gender Equality.

Also, there was carried out a comprehensive analysis as well as the listing of problems according to the priority in the problematic aspect.

Action Plan is based on Kosovo's Program for achievement of Gender Equality¹⁸, on the Law on Gender Equality¹⁹, on International Conventions (CEDAW)²⁰, Beijing Platform²¹, UN Resolution 13 25²².

For the draft of this document there was established a working group, consisted of the representatives of women's groups, institutional representatives, representatives from the Police, Employment office, civil society, assembly members from the position and opposition, women and men, representatives of different ethnic groups, rural and urban, donors from Swiss Caritas and Caritas Luxemburg, OSCE representatives and from the nongovernmental women's organization Dora Dorës - as the main organizer of these workshops.

Round tables and workshops during the preparatory phase have served to the aim for the inclusion of all relevant factors, competent and structural that represent targeted fields. Elaboration of the most actual problems and issues in the scope of gender equality, identification of the main aims, specific objectives through active participatory planning in the working groups and in the plenary, mainly through the logical framework and its planning tools, is the methodology that has been used while drafting this plan.

¹⁸ Kosovo's Program for achievement of the Gender Equality-2008-2013, approved by Kosovo Government in 2006

¹⁹ Law on Gender Equality, approved by Kosovo Parliament in 2004

²⁰ Convention on Elimination of all Forms of Discrimination against Women, approved in the general assembly of the United Nations - 1979-which obliges all states to incorporate it in all their laws

²¹ Fourth Con Konferenca e IV Botërore për Gratë 1995-në Peking – ku definoheh dhe deklarohen të drejtat e grave sit ë drejtat e njeriut dhe ku kërkohet barazia e grave dhe l burrave në mbarë botën

²² UN Resolution 13 25 approved on 31 October 2000 – regulates the women issues, their protection during the armed conflicts and crisis

During the work process in the workshop there were made efforts to be included the scopes targeted, where mostly are reflected needs for municipal intervention with respective policies in institutional manner, aiming to improve women's livelihood in this municipality.

The drafting process of the Municipal Action Plan for the achievement of the gender equality was supported and has followed the participatory planning of the relevant actors of the fields and based on the documents, legislation and existing programs of Kosovo.

In this strategic document were identified five areas with priority, which need to be tackled by Dragash Municipality, civil society, media, local and international donors:

- **Education**
- **Health**
- **Women's rights and domestic violence and**
- **Economy and employment**
- **Decision making**

For the attainment of this strategic document the municipality will undertake these actions:

- Forming the monitoring mechanisms from the relevant sectors according to the respective areas addressed in this document,
- Offering the services and realization of assignments determined for each objective,
- Provide the municipal financial means as well as offering the cooperation and partnership with local and international organizations and donors, interested for a financial support in the gender issues area.

Chapter II

2.1 Objectives and Strategy for promotion of gender equality 2012-2014

The main aims of each area are: Education, Health, Economy and Employment. Women's rights, domestic violence and decision making are transformed into specific objectives where really there is expected achievement of the gender equality. For each objective there are planned particular activities by determining the bearers to carry out these activities, timeframes, activity indicators, financial resources and also there is allocated a needed budget for the implementation of the activities.

2.2 Education

Strategic objective: Ensuring the access for women and girls for a quality education

Sub-objective 2.2.1 Increase of the number of girls that continue the primary and secondary school and university

Sub-objective 2.2.2 Increase the awareness of parents for the importance of educating of the girls especially of Goran and Bosnian communities, as well for the girls with special needs, increase the awareness for negative occurrences and decrease the number of early marriages.

Sub-objective 2.2.3 Building a kindergarten for children

According to the publication "Women and Men in KOSOVO" of the Statistics Institute of Kosovo²³ - "In Kosovo, the illiteracy is a matter of age, settlement and gender issue. Aside from this, the school abandonment by the children of both genders is high. In 2007/2008 there is an increase for 21% at girls regarding the school abandonment comparing with 2006/2007.

There are evident differences regarding the school attendance between children from urban and rural areas and also between male and female. In general, children from rural areas consist the lowest level of school attendance, comparing to their peers in the urban areas. Also, it is evident that female after age 14 in a considerable number, they quit the further education.

During the scrutiny of the school abandonment issue by the girls that attend the primary and secondary school, it is stressed that this phenomena is still a concern in general, but it is very specific at **Goran and Bosnian** communities. So the issue of girls' school attendance is still acute.

²³ Women and Man in KOSOVO – Statistics Institute of Kosovo published in November 2011

Based on the Statistics Institute and on the Informer Men and Women 2010, in general, both male and female of the age above 15 in the rural areas have a scale of the school attendance, comparing to their peers in the urban areas. In both areas, urban and rural, girls between 5-14 years attend the school more than boys, but in higher ages male attend the school more than female.

It is very concerning the fact that the updated statistics based on gender are not applied, so this is making it very difficult to reflect the actual situation of this phenomenon.

It is still obvious the families investment on boys rather than on girls regarding the education, which is done for different reasons, like economic but also cultural, based on which the investment on boys is something that is paid back to the parents, since daughters get married and go to |somebody else's family".

In the field of education of girls there is still being done their bypass or the negligence of the equality when we have to deal with the favoring of the boys education. This phenomenon is acute in the families with many children and with bad economical conditions, when the determination for the investment on the boy's education is more "disbursing" for parents. This approach and the lack of policies and concrete actions on addressing this issue which represents and challenges the girls' advancement and in this way it endangers the equal approach in the education as a fundamental human right.

Long time need of working women and the children whose mothers are working, for establishment a kindergarden in the Dragas Municipality, is more than reasonable, and would increased employment of women-mothers in public and private sector.

2.3 Health

Strategic objective: Improvement of women's and girl's health and increase of the quality of preventive health services

Sub-objective

2.3.1 Increase of awareness at woman and girls for regular preventive medical checks, other medical checks (breast and uterus cancer), also reproductive health for woman and girls.

In Dragash Municipality the medical services are offered in one Center of Family Health Care and in ambulances that operate in biggest villages of Opoja and Gora. From the experience and the last practices²⁴, srout of the health services that were required by women and girls are mostly urgent cases and there are very rare cases registered as preventive regular medical checks.

The lack of the regular medical checks influences on the women's illnesses especially on gynecological ones that are spread a lot, particularly the uterus cancer and breast cancer that mainly are detected late. This is more present at women living in rural area, where the awareness and the opportunities for preventive medical checks are very low.

In the reproductive health aspect, mothers who are not able to exercise the right on family

²⁴In debates during the drafting of this Action Plan

planning, in spite of the right that are eligible according to the law, it greatly influences and harms the general health wellbeing of women. The high number of early marriages before the age 18 legalized and unregistered is still acute.²⁵ This fact directly endangers the health of young girls, both in physical and psychical aspect.

Malfunction of counseling services for women and girls, lack of access to health services due to lack of public transport and difficult economic situation are among the problem that were highlighted during the debates on the drafting of this Action Plan.

2.4 Women's rights and domestic violence

Strategic objective: Promotion of the equal rights of women and domestic violence

Sub-objective 2.4.1

Implementation and monitoring of the Law against the domestic violence

Sub-objective 2.4.2

Awareness increase campaign about the domestic violence

Sub-objective 2.4.3

Support the infrastructures for the protection and integration of violence victims

Sub-objective 2.4.4

Awareness of woman for their rights of inheritance and proprietorship

Women of all age groups and origins are in danger by different kinds of the violence and the experience of the violence greatly influences the physical and mental health.

The violence based on gender takes forms of the psychological and physical violence and it is manifested in the form of the domestic violence. According to the data provided by the Kosovo Police-Department for Severe Crimes²⁶ shows that out of the total number in 2009, 81% are cases of the violence against women and this percentage compared with the year 2008 is increasing for 2%. Also, based on the statistics of the Regional Police in Dragash – the Severe Crimes Section (where is also included the violence against women) results that reported cases of the domestic violence in 2011 were mainly against women and in most cases the perpetrators were men – husbands or any other family member. Out of 26 cases reported to the Police, 18 are Albanian and 8 are from Goran community. This indicator of the reported cases in the Kosovo Police can be multiplied with many other cases that are never reported, although they are criminal offences that are sanctioned by the existing criminal code. Also the center for Social Work in Dragash for 2011 year are reported 5 cases of domestic violence, all these are cases of violence committed against women. In providing psychosocial services in municipality of Dragash currently only the Social Welfare Centre is

²⁵ In debates during the drafting of this Action Plan

²⁶ From the Statistics Institute of Kosovo "Women and Men of KOSOVO" 2011

supporting and providing these services for family violence victims while no alternative services to civil society.

Implementation, monitoring and awareness about existing Laws, sublegal acts and institutional mechanisms that prevent and sanction the violence against women is one of the objectives of Municipal policy to achieve the Gender Equality and one of the objectives of this Action Plan of Dragash Municipality.

2.5 Employment

Strategic objective: Economic strengthening and increase of employment of Women in Dragash Municipality

Sub-objective 2.5.1 **Increase the number of the employed women**

Sub-objective 2.5.2 **Increase the number of women in initiating and leading the small businesses**

Sub-objective 2.5.3 **Promotion and development of small businesses**

In Dragash, the Employment Agency²⁷ registered as job seekers in total 2153 female, out of the total number 4736. From this general number of women job seekers, with primary school (unqualified) are 2085, as semi qualified are 2, as qualified are 6, while with secondary school are 57 and with high school is only 1 and with university degree are 2 females. Also, in this number are included women who deal with any activity or that are included in any production activity (whether family business or public one), but they are still in the list of unemployed, because in this way they would lose the benefit such as the status of the social assistance beneficiary, etc.

We have knowledge that in this number are included women who attends activities or are involved in a family production activities but are still in evidence of the employment office because in this way they may lose benefits such as that status of beneficiaries of social assistance etc. Regarding women involved in public employment as civil servants in the municipality of Dragash in Municipal Administration out of the total number of 115 employees are employed only 12 females which means only 10.43 % females are engaged in the administration of municipality. Education sector – total numbers of 503 only 30 are females, which means that 5.9 % females are employed in this sector. Employed in the health sector of the total number of 97 only 21 are females which implied that 21.6 % females are involved in this field. This gender imbalance in employment in public institutions

²⁷ Statistics of SIMP Program – February 2012

clearly indicates the inferior position of women compared to men and consequently the social inclusion of women in the municipality is in a very low level which gives thought of feminine disfavor compared to male. Unemployment and gender imbalance in the commitment of work force in public sector are quite clear indications pointed to the need for the provision of qualifications and vocational training and retraining of women according to need and demands of the labor market.

When women are mentioned of course we should always think for those women who have special needs. Commitment to handle this category must be addressed through municipal policy intervention in order to integrate them in all spheres of life.

2.6 Decision Making

Strategic objective: Equal participation of women and men in decision making in all aspects of life

Sub-objective 2.6.1 **Implementation and monitoring of the Law on Gender Equality**

Sub-objective 2.6.2 **Encouragement of women on the participation in decision making**

Sub-objective 2.6.3 **Strengthening of unit for human rights in municipality (actually the office for gender equality)**

Equal approach of women and men in government, decision making and leadership in all levels is a necessary precondition for democracy's functioning in a country. During the debates with women's groups and with the participants who drafted the Action Plan for Gender Equality, there was stressed that the decision making in the family as well is determined by the position of the women/by her level of education/by the place where she lives (city or village). In most of the cases it happens that when there are made decision on how to spend money, about the children's marriages, migration of the family, etc., the main word is of the husband.

Participation of women in decision making in the rural areas is influenced by the weak access on information and knowledge. Social isolation does not allow the proper access of women on information about their rights. According to the Statistics Institute of Kosovo for the year 2009²⁸ the number of employed women on the leading posts in municipalities comparing with the men's, for managerial posts was 22% by 78%, and for the high posts it was 12% women by 88% men.

This imbalance Kosovo wide is present, also in Dragash Municipality level. Although there is reached a progress in women's inclusion in the politics through the quota of framing the 30% in the election law, where as a result we have 30% women in the Parliament and consequently in Municipal Assembly in Dragash we have 8 women from total number of 28.

²⁸ Women and Men of KOSOVO-November 2011

In Kosovo, respectively in Dragash Municipality there is still stagnation in this direction especially in the integration and inclusion of women from rural areas. This is best proved by the fact that in Dragash Municipality out of 9 Municipal Directors, there is no woman. Besides, in the Committee for Finance out of the total number, there is only one woman. This imbalance is followed in other Municipality's commissions as well, but also in the employment of women in municipal administration. In directory of public services no woman is appointed (for example, in Dragash none of schools are managed by woman). In this sense, it is evident that the low level of representation of women in the decision making structures is an indicator of the fact that women's aspirations and needs are not represented and women have a little possibility to induce policies which address women's problems, including the gender inequality or to improve their status and role in economic and social development of municipality.

Through this action plan the municipality of Dragash aims among others to improve the inclusion of gender issues in public policy and help enterprises for undertaking concrete steps towards achieving gender equality in the future.

Chapter III

Implementation and monitoring

3.1 Establishment of the monitoring mechanism

Supervision and monitoring of activities realization and fulfillment of the main aims described in this document will belong to the Monitoring Committee (MC) consisted of the bearers of activities. In this committee there will be representatives from the local governmental institutions and from nongovernmental organizations.

3.2 Coordination

The Monitoring Committee will be functional in the aspect of mutual information and coordination in regard with the activities development and programs foreseen in the document, in this way offering guarantees for not overlapping the same programs or about the mismanagement of the financial means. Coordination of activities between the municipal bodies, donors and nongovernmental organizations is the basic function of MC. This will be carried out through the quarterly reports, communication about the issues that require quick reaction in order to improve efficiency in realization of the approved document.

3.3 Exchange of information

The Monitoring Committee will serve as a resource of information between the municipal bodies, donors and NGOs. MC will offer an access to realization of the planned activities and will determine relevant results achieved.

3.4 Monitoring and evaluation

MC will identify, monitor and evaluate the progress of the objectives realization based on the indicators determined in the Action Plan. In this direction MC will publish data and evaluation of the realized projects and of those that are on the process of realization, by publishing them every four months. Published reports will be submitted to the Chairman of the Municipal Assembly to make them transparent to the decision makers and to the supporters of this strategic document. Besides, reports will be published in the website of Dragash Municipality on a special link.

